

שבמנות דם במזבח הפנימי יכול הכהן לעשותם כקן אחת ולהקיף בידו, ויכול לעשותם כארבע קרנות ולהקיף ברגליו [כעין שאמרו בזבחים (ל), ב] ש'קרנת' ו'קרנות' האמורים בחטאות הנעשות במזבח החיצון, לדרשה שאחד לעכב ושלש למצוה] (משך חכמה ויקרא ד, ז). ומתוך שלא נענשו על ששינו, מוכח שיכול להקיף בין ביד ובין ברגל (פני משה על הירושלמי ה, ה). ומוכח שבין לרבנן ובין לרבי אליעזר בדיעבד אם שינה והקיף ביד או ברגל לא פסל עבודתו, ולא נחלקו אלא בעיקר העבודה (חזו"א א"ח קכ, לח).

חזין מאותה שבאלכסון שנותן מפתח למעלה, משום שטורח על הכהן לפשוט זרועו מעל המזבח אל הקרן שמעבר למזבח ולמשוך הנתינה עד למטה, אבל יותר קל כשהוא מכופף גופו מן הצד לכיוון מטה ומזדקף עד למעלה (רש"י, ויש שביאר, שלפי שהקרן רחוקה ממנו הרבה, אינו יכול למשוך את הדם יפה על הקרן אלא אם יתן מלמטה למעלה (רבינו אליקים). ולפי שכבוד העבודה שתעשה בדרך הנוחה, קבעו חכמים לחובה שיעשה רק באופן זה (חזו"א א"ח קכו, לח).

מאי טעמא אמר קרא וטהרו וקדשו מקום שקדשו שם טיהרו, עיקר הטעם שמזה ממקומו הוא משום 'אין מעבירין על המצוות', והוצרכו לגילוי מילתא מהפסוק, שאין לחשוש שאם יזה ממקום שסיים את הנתינה על הקרנות, תראה הנתינה על הקרנות וההזאה על המזבח כעבודה אחת (שיח יצחק). ויש שכתב, שהוצרכו ללמוד מפסוק, לפי שדין 'אין מעבירין' הוא רק כשיש לפניו שתי מצוות ולא בשני מעשים במצוה אחת (הערוך הגר"ש אלישיב, ע"פ תוס' לעיל לג, א ד"ה אין, וראה ביאורו בסמוך דעת ר' יהודה).

דאמר קרא ואת כל דם הפר ישפוך, עיקר הלימוד הוא מסוף הפסוק 'אשר פתח אוהל מועד' שהוא יסוד מערבי (רש"י, ע"פ תורת כהנים; תוס' [ולא גרסו בגמ' 'וכי נפיק וכו'] שסמוך לפתח ההיכל (גמ' להלן), ואין ללמוד שצריך לשפוך על יסוד מערבי מדין 'אין מעבירין', לפי שאין דין 'אין מעבירין' במצוה אחת (תוס' רא"ש). ויש שכתב, שאף במצוה אחת נאמר הדין ש'אין מעבירין', והפסוק מלמד שאף בדיעבד 'אין מעבירין על המצוות' (תוס' מגילה ה, ב בשם רבינו יהודה, וכע"ז בשיעורי הגר"מ פיינשטיין בשם הגר"ז, שאם שפך על יסוד דרומי לא קיים מצות שיירי הדם). ויש שכתב, שהגמ' מבארת את טעם הפסוק שיש לשפוך את שיירי הדם על היסוד המערבי משום שהוא הסמוך לפתח ההיכל, מטעם ש'אין מעבירין על המצוות' (ריטב"א).

קסבר פתחא בדרום קאי, שלדעת רשב"י המזבח כולו בצפון העזרה חוץ מהיסוד הדרומי, ועל כן היוצא מההיכל הוא כנגד היסוד הדרומי של המזבח (ורבנו חננאל; רש"י זבחים ג, א, בפ"י הראשון), או שהמזבח בצפון העזרה, וחמש אמות כולל היסוד הדרומי מן המזבח הם כנגד פתח ההיכל, ונמצא שהיוצא מאמצע הפתח עומד כנגד היסוד (ריטב"א; רש"י זבחים שם בפ"י השני), ואף שהיסוד המערבי הוא בכלל האמות שכנגד הפתח, מכל מקום היסוד הדרומי כולו כנגד הפתח ולא רק מקצתו (שיטמ"ק זבחים שם).

וקא מדקתני סיפא רבי אליעזר אומר במקומו היה עומד ומחטא מקלל דתנא קמא לא סבירא ליה, לדעת רבי אליעזר הכתוב 'סביב' פירושו סביב הקרנות, ולדעת ת"ק הכתוב 'סביב' פירושו שיהלך סביב המזבח (ירושלמי, ר' אבהו בשם רבי יוחנן).

אלא מתוורתא כדשינין מעקרא מר סבר הקפה ביד ומר סבר הקפה ברגל, וממסקנת הגמ' יש להוכיח שמצוות הנעשות ביד כגון נענוע לולב והדלקת נר חנוכה, אין בהם דין 'כל פניות יהיו דרך ימין' (רש"י, חמד משה א"ח תרעו, ג, ותמהו על השר"ע שכתב בלוב [א"ח תרנא, י] ובגר חנוכה [שם תרעו, ה] שיש לפנות לימין), ויש שכתב, שאין להוכיח לשאר מצוות הנעשות ביד, כיון שהתחלה בשמאל והמשך לימין אינה נחשבת כפניה לימין, ולכן בשאר מצוות יש להתחיל מצד ימין, וכאן כיון שמקיף בידו וצריך לחזור לקרן שפגע בה תחילה, יכול לפנות לשמאל, אבל אם היה מקיף ברגלו, היה צריך לפנות לימין (חמד משה שם, וראה שיח יצחק בד"ה הסמוך). ויש שביאר, שבאופן שמקיף ביד, כיון שהכהן עומד כשפניו למערב נמצא ששמאלו הוא דרום, יש לו להתחיל משמאלו שהוא קרן מזרחית דרומית ואז הפניות יהיו לימין ויסיים בימין, ומכאן יש ללמוד לשאר מצוות הנעשות ביד שיפנה לימין (שו"ת חתם סופר א"ח א, קפז).

מר סבר סביב דמזבח פנימי קסביב דמזבח החיצון ומר סבר כוליה מזבח פנימי במקום קרא קרן דמזבח היצון קאי - רבי יוסי הגלילי סובר שכשם שסביב הנאמר במזבח החיצון (ויקרא א, ה) הוא דרך ימין, כך סביב הנאמר במזבח הפנימי הוא דרך ימין, ורבי עקיבא סובר שדין מזבח הפנימי כדין קרן אחת במזבח החיצון, ולכן אין צריך דרך ימין (ורבנו חננאל), ואף שכבר הסיקה הגמ' שמחלוקתם האם מקיף בידו או ברגלו, היה דחוק לגמ' שרבי עקיבא חולק על ת"ק דמשנתנו באופן הנתינה, ולדעתו היו נותנים בכל הקרנות מלמטה למעלה, ולכן מבארת הגמ' שאף לדעת רבי עקיבא היה מקיף ברגלו, אלא שאין צריך דרך ימין כיון שכל המזבח הפנימי נחשב כקרן אחת במזבח החיצון (שיח יצחק). ויש שביאר שהגמ' מבארת את מחלוקת ת"ק ורבי אליעזר, שת"ק דמשנתנו סובר שכשם שסביב הנאמר במזבח החיצון הוא ברגל, כך סביב הנאמר במזבח הפנימי הוא ברגל, ורבי אליעזר סובר שדין מזבח הפנימי כדין קרן אחת במזבח החיצון, ולכן אין צריך להקיף ברגליו (פסקי ר"ד).

שני כהנים גדולים נשתיירו במקדש ראשון זה אומר וכו', ואף שאמרו בגמ' בתמורה (טז, א) שעד זמן בית שני לא היתה מחלוקת בישראל, אין זה נחשב מחלוקת, לפי שלא עמדו למנין לקבוע את הדין כיצד יקיף הכהן, ושמה אם היו עומדים למנין היו מסכימים על אופן הקפת מזבח הפנימי (תוס' ישנים ותוס' רא"ש, בפירושו הראשון), ויש שכתבו, שדעת רבי ישמעאל שאין מחלוקת בדבר, ויכול כל כהן להקיף ביד או ברגל (תוס' ישנים ותוס' רא"ש, בפירושו השני, ריטב"א, וראה הגהות הגר"א), לפי שבפני העדה אמר הכתוב (ויקרא ד יח) 'קרנת' בכתוב חסר, ובפר כהן משיח אמר הכתוב (שם, ז) 'קרנות' בכתוב מלא, מכך למד רבי ישמעאל